

Περσίδιο ΤΕΜΕΣ - Τεύχος 5 - Μάιος 1975

Γράφει ο ΑΛΕΞΗΣ ΖΗΡΑΣ
για το «ΥΠΝΟΣ - ΘΑΝΑΤΟΣ»
ΠΕΖΟΥΡΑΦΗΜΑ, 1974
του ΝΙΚΟΥ ΜΠΑΚΟΛΑ

«Πουθενά δὲν μπορεί νὰ πραγματοποιεῖ ἡ μεγαλύτερη ἀντικειμενικότητα ἔξω ἀπ' τὸν ὄνειρικό χῶρο. Γιατί, ἐδῶ, κανένα κατασκευάσμα ἀπ' ὅσα ὀνομάζουμε ξύπνιοι «δικαιο», «λογική», «λογοκρισία», κανένα ἀπ' αὐτὰ δὲν μπορεί νὰ εἰσχωρήσει ἀνάμεσα σὴν πραγματικότητα καὶ σὸν ὕπνο.»

Ἡ ρήση αὐτὴ τοῦ Λουὶ Ἀραγκὸν εἶναι ὀπωσδήποτε μιὰ θεωρητικὴ κάλυψη γιὰ τὸ κίνημα τῆς ἐποχῆς του, τὸ σουρρεαλισμὸ. Ἀλλὰ καὶ γιὰ ἀρκετοὺς ἀπ' τοὺς σημερινούς συγγραφεῖς θὰ μπορούσαμε νὰ μεταφέρουμε τὰ λόγια τοῦ Ἀραγκὸν καὶ νὰ τὰ τοποθετήσουμε σὸ σύγχρονο γίγνεσθαι.

Τέτοια, νομίζω, πὼς εἶναι καὶ ἡ περίπτωση τοῦ Νίκου Μπακόλα. Τὴν προσωπικὴ του μυθολογία, βέβαια, δὲν τὴ γνωρίζω. Ἡ σταδιακὴ, ὁμοίως ἀφομοίωση σουρρεαλιστικῶν στοιχείων μέσα στὴ γραφὴ του, μὲ ὀλοένα καὶ μεγαλύτερη κυρίαρχη τάση, εἶναι ἓνα γεγονός ἀπτό καὶ σαφές. Ξεκινώντας ἀπ' τὸ δεύτερο βιβλίο του («Ὁ κῆπος τῶν Πριγκήπων»), ὅπου οἱ λεκτικὲς του παραστάσεις εἶχαν μιὰ φαινομενικὴ «πιστότητα» σὲ σχέση μὲ τὸ γύρω του κοινωνικὰ ἢ ὑπαρξιακὰ δρώμενο, παρακολουθοῦμε μιὰ βαθμιαία μετάβαση σὲ εἰκονοκλαστικότερες μορφές λόγου, ταυτόχρονα μὲ μιὰ σὺμμιξη τοῦ φαινομενικὰ «πραγματικοῦ» καὶ τοῦ «φανταστικοῦ». («Ἐμβατήρια», Θεσσαλονίκη 1972).

Γιὰ μένα τὸ στοιχεῖο πὸ εἶναι καθοριστικὸ γιὰ τὴ συγγραφικὴ ποιότητα τῆς δομῆς τοῦ Μπακόλα εἶναι ὁ χρόνος. Οἱ ὅποιες παραστάσεις, πὸ σχηματίστηκαν σ' ἓναν ἀπώτερο παρωχημένο χρόνο, ἀλλὰ καὶ οἱ παραστάσεις πὸ σχηματίζονται σὰν προέκταση, μελλοντικὴ καὶ ὑποθετικὴ, σὸ ἀνθρώπινο ὕποσυνείδητο, ἐνεργοῦν ταυτόχρονα, εἰσβάλλοντας σὸ παρόν, διασπώντας στιγμιαία ἀλλὰ καὶ ἐπαναληπτικὰ τὴ «συνέχεια» του. Μ' ἄλλα λόγια ἀφομοιώνοντας μιὰ καιρικὴ ἐνότητα, πὸ τὰ δριὰ τῆς δὲν εἶναι ἐξακριβωμένα καὶ πὸ κινεῖται σπονδυλωτὰ καὶ ἀνεπηρέαστα ἀπὸ τίς παραδεχτὲς διαστάσεις τοῦ χρόνου.*

Μιὰ δεύτερη παρατήρηση εἶναι πὼς σὸ «Ἕπνος - Θάνατος» ὁ Μπακόλας ἔρχεται σὲ πλήρη πιά ρήξη μὲ τὴν ἀπεικονιστικὴ γραφὴ. Θυμίζοντας, σὲ μερικὰ σημεῖα, τὴν περίπτωση τοῦ Γιῶργου Χειμωνᾶ, συμπίπτει ἐδῶ περισσότερο ἀπὸ ποτὲ τὴν ἐκφραστικὴ του μέθοδος καὶ δίνει ἔτσι μεγαλύτερη βαρύτητα σὲ λέξεις. Ἀλλὰ οἱ λέξεις, σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση, δὲν εἶναι παρὰ ὁ ὄνειρικός χῶρος. Ἀσφυκτικὰ τοποθετημένες, χωρὶς ἀνάσα, οἱ λέξεις προσπαθοῦν νὰ πραγματοποιήσουν μιὰ ἀναπαράσταση τοῦ «φανταστικοῦ» πὸ ὁμοίως δὲν εἶναι, ἴσως, τόσο φανταστικὸ. Ὁ ὕπνος γιὰ τὸν Μπακόλα δὲν εἶναι ἄλλο ἀπ' τὴν ὕστατη ἀνάγκη νὰ σημασιοδοτηθεῖ ἐκ νέου ἡ πραγματικότητα, ἀν καὶ «ὑπάρχει μιὰ στραβὴ ἀντίληψη εὐπρέπειας πὸ διαστρεβλῶνει τὰ ὄραματα τῆς νύχτας καὶ ἀφήνει μόνο τὰ ρομαντικὰ ἢ σημαδιακὰ στοιχεῖα», καθὼς λέει καὶ ὁ συγγραφέας (σελ. 34).

* Ἄνισο βιβλίο τὸ «Ἕπνος - Θάνατος». Ἄλλοῦ ὑπερβολικὰ πυκνὸ, ἄλλοῦ φλύαρο. Ἰσως νὰ ὀφείλεται αὐτὸ στὴν ἐγγενὴ ἀδυναμία τοῦ μυθολογικοῦ χῶρου ὅπου κινεῖται ὁ Μπακόλας. Βελτιώνοντας ὁμοίως τὴν προηγούμενη ἀπόπειρα γραφῆς («Ἐμβατήρια», τρία πεζογραφήματα, 1972) μᾶς ἀναγκάζει, τουλάχιστο, νὰ δεχτοῦμε πὼς εἶναι τίμιος μὲ τὸν ἑαυτό του. Ἡ ἐμμονὴ του γιὰ τὴν ἀνάλυση καὶ περιγραφή ἐνὸς κόσμου, πὸ θρίσκει καὶ δὲ θρίσκεται ταυτόχρονα μέσα μας, ἀπαιτεῖ μιὰν ἐξάντληση καὶ μιὰν ὀδύνη. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν μοῦ φαίνεται περίεργο πὸ ἀρέσουν σὸν Μπακόλα οἱ πίνακες τοῦ Ἱερώνυμου Μπός.

* Βλ. Νίκου Μπακόλα: «Ὁ Κῆπος τῶν Πριγκήπων», μυθιστόρημα, 1966, σελ. 5.